

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIKNI TASHKIL ETISHDA MOLIVAVIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Safarova Surayyoxon Saydamirxon qizi

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

sureyyae.7c@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20771675>

O'zbekistonda kichik tadbirkorlikni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, aholi bandligini oshirish va hududlarda tadbirkorlik muhitini yaxshilashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari bozordagi talabga tez moslashishi, yangi ish o'rinlari yaratishi va mahalliy resurslardan samarali foydalanishi bilan iqtisodiyotda alohida o'rin egallaydi. Shu sababli kichik tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish amaliy ahamiyatga ega bo'lgan dolzarb masaladir.

Milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilning yanvar-sentabr oylarida kichik tadbirkorlik subyektlarining YalMdagi ulushi 51,5 foizni tashkil etgan. Shu davrda kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan 258 519,5 mlrd so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilgan, qurilish ishlari hajmi 169 989,4 mlrd so'mga, asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmi esa 270 143,8 mlrd so'mga yetgan. Bu ko'rsatkichlar kichik biznesning nafaqat savdo va xizmatlar sohasida, balki ishlab chiqarish, qurilish va investitsiya jarayonlarida ham muhim o'rin tutayotganini ko'rsatadi.

Kichik tadbirkorlik faoliyatini samarali tashkil etish, avvalo, moliyaviy resurslarga erkin va qulay kirish imkoniyatiga bog'liq. Amaliyotda tadbirkorlar ko'pincha boshlang'ich kapital yetishmasligi, garov ta'minoti masalasi, kredit foiz stavkalari, hujjatlashtirish jarayonining murakkabligi va moliyaviy savodxonlikning yetarli emasligi kabi muammolarga duch keladi. Shu bois moliyaviy mexanizm faqat kredit ajratish bilan cheklanmay, balki maslahat, kafillik, sug'urta, subsidiyalash va raqamli xizmatlar bilan uyg'unlashgan kompleks tizim sifatida shakllanishi lozim.

2025-yilda kichik va o'rta biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini oshirish bo'yicha qabul qilingan chora-tadbirlarda tadbirkorlikni moliyalashtirish hajmini kengaytirish alohida belgilangan. Jumladan, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun 120 trillion so'm, shundan tadbirkorlik dasturlari doirasida 22 trillion so'm kredit mablag'lari yo'naltirilishi nazarda tutilgan. Bu moliyaviy resurslarning maqsadli va shaffof taqsimlanishi kichik tadbirkorlik subyektlarining barqaror faoliyat yuritishida muhim omil hisoblanadi.

Bank tizimi kichik tadbirkorlikni moliyalashtirishning asosiy institutsional bo'g'ini bo'lib qolmoqda. Tijorat banklari tomonidan aylanma mablag'larni to'ldirish, asbob-uskunalar xarid qilish, xizmat ko'rsatish faoliyatini kengaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish uchun kreditlar ajratilmoqda. Biroq kreditlarning samaradorligi ularning tadbirkor ehtiyojiga mosligi, muddati, imtiyozli davri, foiz stavkasi va qaytarish jadvalining moslashuvchanligiga bog'liq. Shu sababli bank kredit mahsulotlarini kichik biznesning real pul oqimi va faoliyat sikliga moslashtirish zarur.

1-jadval

Kichik tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining tahliliy yo'nalishlari

Moliyaviy yo'nalish	Amalga oshirish mexanizmi	Asosiy muammo	Kutilayotgan natija
Bank kreditlari	Kredit va investitsiya mablag'lari	Garov va yuqori talablar	Biznes loyihalari rivojlanadi
Mikromoliyalashtirish	Mikrokredit va tezkor xizmatlar	Kredit tarixi yetishmasligi	Yangi bizneslar soni ortadi
Kafillik va sug'urta	Risklarni kamaytirish vositalari	Hududlar bo'yicha farqlar	Moliyalashtirish imkoniyati kengayadi
Davlat qo'llovi	Subsidiyalar va imtiyozli kreditlar	Monitoring zarurati	Tadbirkorlik faolligi oshadi
Raqamli moliya	Onlayn xizmatlar va elektron skoring	Raqamli savodxonlik muammosi	Tezkorlik va shaffoflik kuchayadi

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-martdagi PF-50-son Farmoni hamda kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaldagi huquqiy hujjatlar asosida muallif tomonidan umumlashtirildi.

Mikromoliyalashtirish va kafillik mexanizmlari kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda alohida ahamiyatga ega. Ayniqsa, yangi faoliyat boshlayotgan, garov ta'minoti yetarli bo'lmagan yoki kredit tarixiga ega bo'lmagan tadbirkorlar uchun mikrokredit, kafolat jamg'armalari va davlat kafilligi muhim moliyaviy ko'mak vazifasini bajaradi. Bunday mexanizmlar tadbirkorlikka kirish to'sig'ini kamaytiradi va aholining o'zini o'zi band qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Raqamli moliyaviy xizmatlar kichik biznesni moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlaridan biridir. Onlayn ariza topshirish, elektron kredit skoringi, mobil bank xizmatlari, elektron hisob-faktura va masofaviy monitoring kredit jarayonini tezlashtiradi, bank va tadbirkor o'rtasidagi operatsion xarajatlarni kamaytiradi. Shuningdek, raqamli tizimlar moliyaviy oqimlarni tahlil qilish, risklarni oldindan aniqlash va qaror qabul qilishda shaffoflikni oshirish imkonini beradi.

Moliyaviy mexanizmning samaradorligi faqat mablag' ajratish hajmi bilan emas, balki ajratilgan resurslarning iqtisodiy natijasi bilan baholanishi lozim. Kredit yoki subsidiya natijasida ishlab chiqarish hajmi, bandlik, eksport, soliq tushumlari va tadbirkorning moliyaviy barqarorligi oshsa, moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiq amalga oshirilgan deb baholanadi. Shu jihatdan monitoring, baholash va natijadorlik indikatorlarini kuchaytirish kichik tadbirkorlikni moliyalashtirish tizimining ajralmas qismiga aylanishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kichik tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish bank kreditlari, mikromoliyalashtirish, kafillik, subsidiya, raqamli xizmatlar va maslahat tizimlarining o'zaro uyg'unligiga asoslanishi lozim. Ushbu yo'nalishlarning tizimli rivojlantirilishi kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va iqtisodiyotda raqobatbardosh tadbirkorlik muhitini mustahkamlaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-martdagi PF-50-son "Kichik va o'rta biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi PQ-306-son "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasida kichik tadbirkorlik subyektlarining asosiy ko'rsatkichlari. 2025-yil yanvar-sentabr press-relizi.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Yalpi ichki mahsulot bo'yicha 2024-yil dastlabki ma'lumotlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi va kreditlash bo'yicha statistik byulletenlar.
6. World Bank. SME Finance and Financial Inclusion: Global Practice Notes. Washington, D.C.
7. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard. Paris: OECD Publishing.
8. Asian Development Bank. SME Development and Access to Finance in Central Asia. Manila.
9. Tursunxodjayeva Sh.Z. Tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish va rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari. – Toshkent.
10. Karimov N., Abdullayev A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.